

ایوان ایرانی: ۵ کارکرد فرهنگی و اجتماعی فراموش شده

۲۱ آذر ۱۴۰۴ | سکرو

وقتی به **معماری** باشکوه ایرانی نگاه می‌کنیم، "ایوان" اولین چیزی است که چشم را خیره می‌کند؛ آن فضای نیمه‌باز بلند، با طاقی که انگار آسمان را در آغوش گرفته است. اما ایوان در فرهنگ ایرانی، فقط یک سایه‌بان برای فرار از آفتاب داغ تابستان نبود. ایوان یک "نهاد اجتماعی" بود، یک صحنه تئاتر برای زندگی روزمره و فضایی که آداب و رسوم ما را تعریف می‌کرد.

متاسفانه در آپارتمان‌های قوطی‌کبریتی امروز، ایوان به یک بالکن دو متری برای پهن کردن لباس تبدیل شده و ما معنای عمیق آن را فراموش کرده‌ایم. بیایید گرد و خاک فراموشی را کنار بزنیم و ببینیم نیاکان ما چگونه در ایوان "زندگی" می‌کردند و این عنصر معماری چه نقشی در تربیت اجتماعی و فرهنگی ما داشت.

برای مشاوره و سفارش، همین حالا پیام دهید:

[پیام در واتس‌آپ](#)

[پیام در تلگرام](#)

۱. مقام و مرتبه: ایوان به مثابه "صدر مجلس"

در فرهنگ ایرانی، "احترام" و "سلسله‌مراتب" جایگاه ویژه‌ای دارد. ایوان ابزار فیزیکی اجرای این فرهنگ بود. ایوان همیشه در بهترین نقطه خانه و مسلط به حیاط قرار داشت. در مهمانی‌های بزرگ یا تجمعات خانوادگی، ایوان حکم "صدر مجلس" را پیدا می‌کرد. بزرگ خاندان، ریش‌سفیدان یا مهمانان ویژه در بالای ایوان (شاه‌نشین) می‌نشستند و سایرین در حیاط یا پله‌ها. این معماری بدون نیاز به کلام، جایگاه افراد را مشخص می‌کرد. ایوان به ما یاد می‌داد که "بزرگتر" کیست و ادب حضور چگونه باید رعایت شود. حذف ایوان، در واقع حذف کالبد احترام در معماری خانه بود.

۲. فضای "برزخ": آمادگی برای ورود به خلوت

ایوان یک فضای "بینابینی" (In-between Space) است؛ نه کاملاً بیرون است و نه کاملاً درون. در معماری ایرانی، ورود ناگهانی به فضای خصوصی پسندیده نبود. ایوان کارکردی روانشناختی داشت: یک فضای "مکث". وقتی مهمان وارد می‌شد، در ایوان توقف می‌کرد، نفسی تازه می‌کرد و ذهن خود را از شلوغی کوچه و بازار پاک می‌کرد تا آماده ورود به حریم آرام خانه شود. این فیلتر فضایی، به ساکنان خانه هم فرصت می‌داد تا با آرامش خود را برای پذیرایی آماده کنند. ایوان، مرز مقدس بین "جامعه" و "خانواده" بود.

۳. قاب هستی: پیوند معنوی با آسمان و طبیعت

برخلاف اتاق‌ها که سقفی بسته دارند، ایوان از یک سو کاملاً به روی طبیعت باز است. معمار ایرانی با ساخت ایوان، چشم ساکنان را کارگردانی می‌کرد. وقتی در ایوان می‌نشینید، دید شما محدود به دیوارها نیست؛ بلکه قابی وسیع از حیاط (نماد باغ بهشت)، حوض آب (نماد پاکی) و آسمان دارید. ایوان به انسان یادآوری می‌کرد که بخشی از کل جهان است. این فضا برای تفکر، عبادت و خلوت‌های شبانه زیر نور ماه طراحی شده بود. کارکرد فرهنگی آن، جلوگیری از افسردگی و انزوا با ایجاد پیوند دائمی با ریتم شب و روز و فصل‌ها بود.

۴. تربیون اجتماعی: از روضه‌خوانی تا نقالی

در مقیاس شهری (مساجد و کاروانسراها)، ایوان کارکردی کاملاً رسانه‌ای و اجتماعی داشت. ایوان‌ها به دلیل فرم طاقی شکل خود، آکوستیک فوق‌العاده‌ای دارند. صدای سخنران یا خواننده در آن می‌پیچد و بدون نیاز به میکروفون به گوش جمعیت حاضر در حیاط می‌رسد. به همین دلیل، ایوان‌ها پایگاه اصلی برگزاری مراسم مذهبی (تعزیه)، نقالی شاهنامه، و گردهمایی‌های اعتراضی یا مشورتی مردم شهر بودند. ایوان، "تربیون آزاد" جامعه سنتی ایران بود؛ جایی که فرهنگ شفاهی سینه به سینه منتقل می‌شد.

۵. آغوش گشوده: نماد مهمان‌نوازی و شفافیت

شکل هندسی ایوان (سه طرف بسته و یک طرف باز به سمت بیرون) در ناخودآگاه انسان حسی از "دعوت" و "پذیرش" ایجاد می‌کند. خانه‌ای که ایوان دارد، انگار آغوشش را برای مهمان باز کرده است. این برخلاف معماری درون‌گرای افراطی است که همه چیز را پنهان می‌کند. ایوان جایی بود که اهل خانه می‌توانستند بدون دیده شدن (به لطف ارتفاع و سایه)، با بیرون تعامل داشته باشند، همسایه را ببینند و حال و احوال کنند. این فضا "شفافیت اجتماعی" را در عین حفظ "محرمیت" ممکن می‌کرد؛ تعادلی که در معماری مدرن با دیوارهای شیشه‌ای (که حریمیت ندارد) یا دیوارهای بتنی (که تعامل ندارد) از بین رفته است.

نتیجه‌گیری: ایوان، گمشده‌ای فراتر از آجر و کاشی

ایوان ایرانی فقط یک عنصر زیبایی‌شناسانه نیست؛ بلکه یک "سبک زندگی" است. حذف ایوان از خانه‌های ما، فقط حذف یک فضا نبود، بلکه حذف فرصت‌هایی برای تعامل چهره‌به‌چهره، حذف سلسله‌مراتب احترام و حذف پیوند مستقیم با آسمان بود. امروز شاید نتوانیم در آپارتمان‌ها ایوان‌های عظیم بسازیم، اما می‌توانیم "روح ایوان" را زنده کنیم. طراحی تراس‌های عمیق و قابل سکونت (نه فقط تزئینی)، ایجاد فضاهای نیمه‌باز برای تعامل همسایگان و بازگرداندن فضاهای مکت به ورودی خانه‌ها، تلاش‌هایی برای احیای این گنجینه فرهنگی است.

تیم طراحی سکرو با شناخت عمیق از متریال‌های بومی و تکنولوژی‌های نوین، آماده است تا "روح" را به کالبد ساختمان شما بدمد. برای مشاوره و سفارش، همین حالا پیام دهید:

[پیام در واتس آپ](#)

[پیام در تلگرام](#)

[اینستاگرام سکرو](#)

[یوتیوب سکرو](#)

واتس آپ سکرو

[تلگرام سکرو](#)

[پینترست سکرو](#)

[آپارت سکرو](#)

X سکرو

برای دانلود نسخه PDF این مقاله باید ثبت‌نام یا وارد حساب کاربری شوید.

[ورود / ثبت‌نام](#)